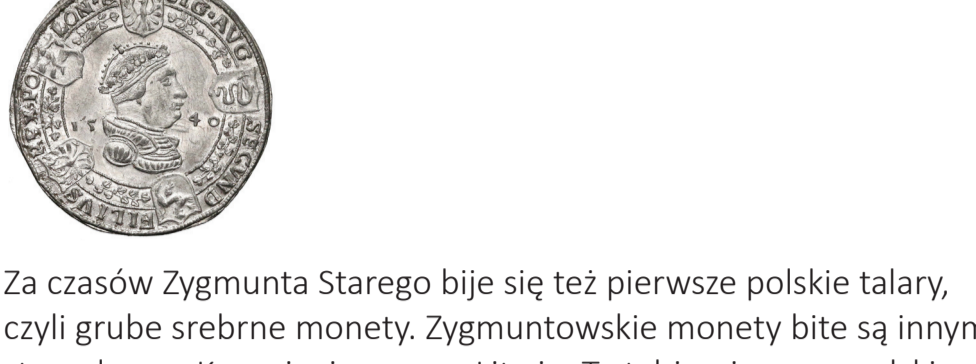

CZEŚĆ 2

Historia pieniądza polskiego

ZŁOTY I SREBRNY WIEK (XVI–XVII wiek)

Czerwoniec, szóstak i trojak
Zygmunta Starego.

ZYGMUNT STARY
LATA 20. I 30.
XVI WIEKU

Król Zygmunst Stary postanawia radykalnie zreformować pogrążony w chaosie system monetarny, bardzo zaniedbany przez jego poprzedników. **Jednym z głównych doradców władcy jest Mikołaj Kopernik.** Zamiast najróżniejszych monet o wielu nominalach i bitych w wielu miejscach, Zygmunst Stary wprowadza całkiem nowe monety, trojaki (3-groszowe, po prawej) i szóstaki (6-groszowe, w środku) bite w centralnych mennicach: litewskiej, polskiej i w Prusach Królewskich. Napływ do Europy złota złupionego w Nowym Świecie sprawia, że ten kruszec tanieje, więc do obiegu wprowadzone zostają prawdziwe, namacalne złotówki, czyli czerwone złote – „czerwonice”, o zmiennej wartości w srebrze (po lewej).

Srebrny talar
Zygmunta Starego.

Za czasów Zygmunta Starego bije się też pierwsze polskie talary, czyli grube srebrne monety. Zygmunstowski talary bite są innym stemplem w Koronie, innym na Litwie. To także pierwsze polskie monety, na których pojawia się bardzo dokładna, artystycznie wykonana podobizna władcy.

Warzenie piwa, XVI w.

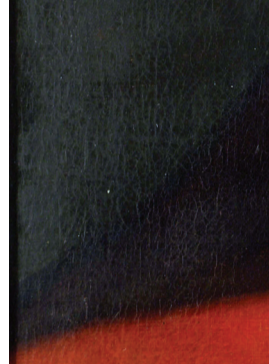
Jednym z głównych podatków ściąganych do skarbu koronnego jest czopowe, czyli podatek od produkcji i wyszynku piwa, wódki i miodu – „przodek” monopolu spirytusowego.

Srebrny półkopiek
Zygmunta Augusta

ZYGMUNT AUGUST
1564–1565

Zygmunt August, walcząc o Inflanty, bije w litewskiej mennicy pierwsze monety trzydziestogroszowe, czyli półkopki (dotąd będaące tylko jednostką rozliczeniową). Co zaskakujące, są ze srebra, mimo że jednostkę rozliczeniową nazywano polskim złotym.

Gdańska moneta
obelężnica 1577

STEFAN BATORY
1577

Podczas wojny Stefana Batorego ze zbuntowanym Gdańskiem obelżone monety, żeby opłacić swoje wojsko, zaczyna bić własne monety, które przechodzą do historii jako „monety obelżnicze”. Gdańszczanie zużywają większość zapasów srebra, nawet srebrne figury świętych z katedry. Na monetach, zamiast wizerunku króla, widnieje podobizna Jezusa.

Stefan Batory 1576

Wskutek reform monetarnych króla Stefana Batorego zostaje wprowadzony jeden pieniądz dla Litwy i Korony. Efektem reform jest również podział na dwa równoległe systemy kruszcowe: złotem płaci się w rozliczeniach międzynarodowych, a na co dzień używa się srebra.

Talar Zygmunta II Wazy

ZYGMUNT III WAZA
KONIEC XVI WIEKU

Wstępując na tron, Zygmunt III Waza bije własne talary, warte 60 groszy, a przezywane dudkami.

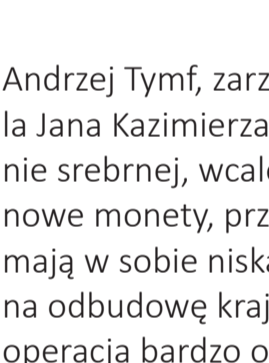
Oblężenie Częstochowy

Szeląg Jana Kazimierza

JAN KAZIMIERZ
1650

Po raz pierwszy zostają wprowadzone monety całkowicie miedziane, czyli szelągi. Jeden szeląg wart jest 1/3 grosza.

Baratynka

1659

Tytus Liwiusz Borzati, zarządzający mennicą w Krakowie, na polecenie króla Jana Kazimierza zmusza do bicia szelągów (miliard sztuk!), dopuszczając się przy tym licznych nadużyć. Monety, przezwane baratynkami, pomagają wojsku opłacić wojsko potrzebne do toczenia wojny ze Szwecją.

Tymf

1663

Andrzej Tymf, zarządzający mennicami koronnymi, przekonuje króla Jana Kazimierza, że także zawartość srebra w monecie nominalnie srebrnej, wcale nie musi być taka, jak opiewa jej nominal. Bije nowe monety, przezwane „tymfami” – urzędowo warte 30 groszy, mają w sobie niską zawartość srebra. Zaoszczędzony kruszec idzie na odbudowę kraju zniszczonego szwedzkim potopem. Jednak cała operacja bardzo osłabia system finansowy. Tymfy są co gorsza wykonane bardzo źle i z błędami, a sam Tymf wskutek swoich nadużyć musi uciekać z Rzeczypospolitej. Dobry żart tymfa wart? Czyli humor nie jest w cenie...

Złośliwi odczytują umieszczone na tymfach inicjały monarchy ICR jako *Initium Calamitatis Regni* (Początek Niedoli Królestwa).

DRUGA POŁOWA
XVII WIEKU

Zależność, niechlujność wykonanej monety zachęca wielu do jej fałszowania. Państwo musi walczyć z tym szkodliwym procederem, stosując drakońskie kary, m.in. odrabianie prawej ręki i wystawienie jej na widok publiczny oraz karę śmierci przez ścięcie.

Miecz katowski XVII w.

1665

Jednym z zadań uczestników rokoszu Lubomirskiego, zbuntowanych przeciwników Janowi Kazimierzowi, jest zaprzestanie wypłacania im żołdu lichą, zepsutą monetą, głównie baratynkami.

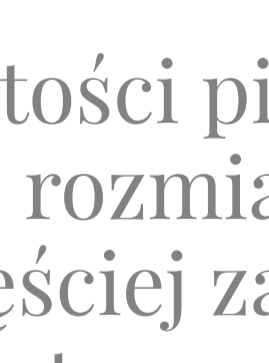

BUTY KOSZTUJĄ
70 GROSZY

KURA KOSZTUJE
30 GROSZY

CZASY UPADKU (XVIII wiek)

Talar lipski, August II Mocny

AUGUST II MOCNY
POCZĄTEK XVIII WIEKU

Król August II Mocny, starając się sfinansować swój udział w wojnie północnej, bije polskie monety także w mennicach w Saksonii i w dalszym ciągu obniża ich realną wartość. Niektóre są już tak zepsute, że przezywa się je Ludzkim Płaczem (od inicjałów Ludwika Pocięja, podskarbięgo wielkiego litewskiego).

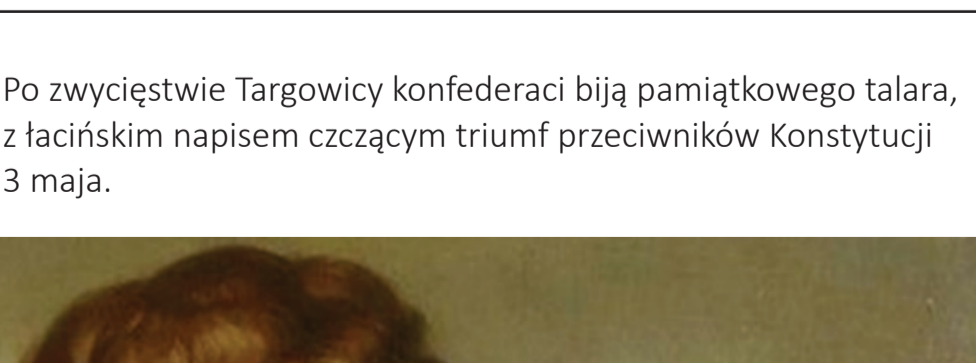
Spadek wartości pieniądza osiąga takie rozmiary, że coraz częściej zamiast monetą płaci się w naturze, głównie jedzeniem oraz napojami.

BUTY KOSZTUJĄ
TELE SAMO, CO KURA

KURA KOSZTUJE
TYLE SAMO, CO PARA BUTÓW

STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI
PIERWSZA POŁOWA XVIII WIEKU

Po chaosie wojny północnej i wskutek masowego fałszowania polskiej monety przez króla Prus, system monetarny jest w opłakanym stanie. **Król Stanisław August Poniatowski podejmuje radykalne kroki. Wycofuje wszystkie dotychczasowe złote i zastępuje je nową złotówką, wartą 4 srebrne grosze lub 30 miedzianych.**

1793

Po zwycięstwie Targowicy konfederaci biją pamiątkowego talara, z łacińskim napisem czczącym triumf przeciwników Konstytucji 3 maja.

1794

Podczas insurekcji kościuszkowskiej rząd powstańcy emituje pierwsze polskie banknoty o nazwie „bilety skarbowe”. Ich wydanie to wynik braku kruszców w państwowej kasie. Stanowią coś w rodzaju kwitów wystawianych przez państwo, obiecujące w przyszłości zwrot określonej na nich ilości kruszców. Nic dziwnego, że nie cieszą się zbyt dużą popularnością, a do ich używania trzeba zmuszać specjalnym prawem. Są w obiegu tylko przez trzy miesiące.

Bilet skarbowy rządu
powstańczego insurekcji
kościuszkowskiej

